

**FUQAROLAR PROFILAKTIKASINI TASHKIL ETISHNING IJTIMOIIY
PSIXOLOGIK JIHALTLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

Elyor Ayyubqulov

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: *Fuqarolar profilaktikasi, ijtimoiy-psixologik omillar, huquqiy ong, ijtimoiy muhit, profilaktika subyektlari, psixologik yondashuvlar, samarali kommunikatsiya, motivatsion texnologiyalar, ijtimoiy diagnostika, profilaktika samaradorligi.*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada fuqarolar profilaktikasini tashkil etish jarayonida ijtimoiy-psixologik omillarning ahamiyati va ularni takomillashtirish yo‘llari tahlil qilinadi. Aholining huquqiy ongini yuksaltirish, ijtimoiy muhit ta’sirini boshqarish, profilaktika subyektlari faoliyatini psixologik jihatdan optimallashtirish hamda fuqarolar bilan samarali kommunikatsiya o‘rnatish mexanizmlari ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqotda profilaktik choralar samaradorligini oshirish uchun motivatsion yondashuvlar, ishonch asosidagi muloqot texnologiyalari va ijtimoiy-psixologik diagnostika uslublaridan foydalanish zarurligi asoslab beriladi.*

Ключевые слова: *Профилактика среди граждан, социально-психологические факторы, правовое сознание, социальная среда, субъекты профилактики, психологические подходы, эффективная коммуникация, мотивационные технологии, социальная диагностика, эффективность профилактики.*

Аннотация: *В данной статье анализируется значение социально-психологических факторов в организации профилактики среди граждан, а также пути совершенствования этих процессов. Освещаются вопросы повышения правового сознания населения, регулирования влияния социального окружения, психологической оптимизации деятельности субъектов профилактики и эффективных механизмов коммуникации с гражданами. В исследовании обосновывается необходимость применения мотивационных подходов, технологий доверительного общения и социально-психологической диагностики для повышения эффективности профилактических мероприятий.*

Keywords: *Civil prevention, socio-psychological factors, legal awareness, social environment, prevention actors, psychological approaches, effective communication, motivational techniques, social diagnostics, prevention effectiveness.*

Annotation: *This article examines the significance of socio-psychological factors in organizing citizen-based prevention and explores ways to improve these processes. It highlights the importance of enhancing legal awareness, managing the influence of the social environment, optimizing the psychological aspects of prevention actors’ activities, and establishing effective communication with the population. The study emphasizes the need for motivational approaches, trust-based communication technologies, and socio-psychological diagnostic methods to increase the effectiveness of preventive measures.*

KIRISH

Fuqarolar profilaktikasini samarali tashkil etish bugungi kunda jamiyat barqarorligi va xavfsizligini ta'minlashning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Profilaktik tadbirlarning mazmun-mohiyati nafaqat huquqbuzarliklarning oldini olishga, balki aholining ijtimoiy faolligi, huquqiy ongini yuksaltirish, ijtimoiy muhitda sog'lom munosabatlarni shakllantirishga qaratilgandir. Bu jarayonning markazida esa inson omili — fuqarolarning psixologik xususiyatlari, ularning ijtimoiy ehtiyojlari, motivatsiyasi va jamiyatga nisbatan munosabatlari turadi. Shu bois, fuqarolar profilaktikasini tashkil etishda ijtimoiy-psixologik yondashuvlar alohida ahamiyat kasb etadi. Aholi bilan bevosita muloqot olib boruvchi profilaktika subyektlarining psixologik savodxonligi, kommunikativ ko'nikmalari hamda ijtimoiy jarayonlarni to'g'ri tahlil qila olishi profilaktik ishlarning samaradorligini belgilovchi muhim omillardandir. Mazkur tadqiqot ushbu jarayonning ijtimoiy-psixologik asoslarini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

Fuqarolar profilaktikasini samarali yo'lga qo'yish, avvalo, uning ijtimoiy-psixologik tabiatini chuqur anglashni talab etadi. Chunki har qanday profilaktik faoliyatning markazida inson, uning ehtiyojlari, qiziqishlari, motivatsiyasi va psixologik xususiyatlari turadi. Huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan har bir chora-tadbir, eng avvalo, fuqarolarning ongiga, ijtimoiy munosabatlariga va ijtimoiy muhitdagi o'rniga ta'sir etishi lozim. Profilaktika jarayonida e'tibor faqat tashkiliy choralar yoki huquqiy mexanizmlargagina emas, balki ijtimoiy va psixologik omillar uyg'unligiga qaratilishi zarur. Birinchi navbatda, ijtimoiy muhitning ta'siri alohida o'rin tutadi. Aholining yashash sharoiti, atrof-muhitdagi qadriyatlar, jamiyatning huquqbuzarliklarga nisbatan munosabati, oila va mahalla institutlarining faolligi profilaktika samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. Masalan, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash yetarli bo'lgan hududlarda fuqarolarning nojo'ya xatti-harakatlarga moyilligi sezilarli darajada past bo'ladi. Aksincha, nizoli, beqaror yoki psixologik bosim kuchli bo'lgan muhitda huquqbuzarliklarning ko'payishi kuzatiladi. Shuning uchun ijtimoiy muhitni barqarorlashtirish va ijtimoiy kapitalni mustahkamlash profilaktik faoliyatning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur. Ikkinchi muhim omil — bu fuqarolarning huquqiy ongi va ijtimoiy mas'uliyati. Huquqiy ongni shakllantirish jarayoni mamlakatda olib borilayotgan profilaktik siyosatning ruhini belgilaydi. Agar fuqarolar o'z huquq va majburiyatlarini to'liq bilsa, qonuniy faoliyat yuritish zarurligini anglab yetgan bo'lsa, jamiyatdagi umumiy xavfsizlik ham sezilarli darajada oshadi. Huquqiy ongni oshirishda ta'lim, targ'ibot-tashviqot ishlari, ommaviy axborot vositalarining roli beqiyosdir. Biroq bu jarayon faqat axborot berish bilan cheklanmasligi kerak; unda psixologik yondashuvlar, xususan, ishonch asosida muloqot, motivatsiyani kuchaytiruvchi metodlar, shaxsga yo'naltirilgan tushuntirish ishlari katta ahamiyatga ega. Uchinchi yo'nalish sifatida profilaktika subyektlarining psixologik tayyorgarligi ko'rib chiqiladi. Ichki ishlar xodimlari, profilaktika inspektorlari, mahalla yetakchilari, o'qituvchilar va shu kabi mutaxassislar aholining turli toifalari bilan muloqot qiladigan shaxslardir. Ularning nutq madaniyati, empatiya darajasi, muammoga ijobiy yondashuvi, nizoli vaziyatlarni

boshqarish ko‘nikmalari fuqarolar bilan ishlash sifatini belgilaydi. Ko‘p hollarda profilaktika jarayonida salbiy munosabat, sovuqqonlik yoki buyruq ohangidagi muloqot fuqarolarda qarshilik, ishonchsizlik yoki tushunmovchilik uyg‘otadi. Aksincha, ochiq, tushunarli, hurmatga asoslangan kommunikatsiya ijobiy natijalarga olib keladi. Shu sababli profilaktika subyektlari uchun psixologik treninglar, kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish kurslari tashkil etilishi zarur. To‘rtinchidan, ijtimoiy-psixologik diagnostika va monitoring mexanizmlarini takomillashtirish muhim hisoblanadi. Huquqbuzarlik sodir etish xavfi yuqori bo‘lgan shaxslar yoki guruhlar bilan oldindan ishlash samaradorlikni keskin oshiradi. Bunda yoshlarda deviant xulqning erta belgilarini aniqlash, oilaviy nizolarni bartaraf etish, stressni boshqarish bo‘yicha psixologik yordam ko‘rsatish katta ahamiyatga ega. Diagnostika jarayonlarida psixologik testlar, kuzatuv, suhbat, ijtimoiy so‘rovnomalar kabi uslublardan foydalanish tavsiya etiladi. Beshinchidan, profilaktik tadbirlarni raqamlashtirish va innovatsion texnologiyalar yordamida takomillashtirish bugungi kun talabi hisoblanadi. Onlayn psixologik maslahatlar, masofaviy monitoring platformalari, ijtimoiy tarmoqlar orqali profilaktik targ‘ibot, virtual treninglar — ularning barchasi zamonaviy profilaktikaning samaradorligini oshiruvchi vositalardir. Aholining ayniqsa yosh avlodning raqamli texnologiyalarga moyilligi ushbu yo‘nalishning dolzarbligini yanada kuchaytiradi. Shu o‘rinda, jamiyat va shaxs o‘rtasidagi o‘zaro ishonchning yuqori darajada bo‘lishi profilaktika tizimini mustahkamlovchi eng muhim psixologik omillardan biri ekani ta’kidlanadi. Agar fuqarolar profilaktika organlarini o‘zlarini qo‘llab-quvvatlovchi, yordam beruvchi institut sifatida qabul qilsa, ular bilan muloqot qilish osonlashadi, muammolarni erta aniqlash imkoniyati paydo bo‘ladi.

XULOSA

Fuqarolar profilaktikasini samarali tashkil etish jarayonida ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning ustuvor o‘rin egallashi, avvalo, inson omilining beqiyos ahamiyati bilan izohlanadi. Profilaktika tizimi qanchalik mukammal bo‘lmasin, u bevosita fuqarolarning ongiga, xulq-atvoriga, motivatsiyasiga va ijtimoiy munosabatlariga ta’sir eta olmas ekan, kutilgan natijaga erishish mushkul bo‘lib qoladi. Shu bois, profilaktika subyektlari nafaqat huquqiy bilimga, balki ijtimoiy va psixologik kompetensiyalarga ham ega bo‘lishi zarur. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, profilaktik chora-tadbirlarning samaradorligi, avvalo, fuqarolar bilan o‘rnatilgan muloqot sifati, ishonch muhitining shakllanishi, shaxsiy yondashuvning mavjudligi va jamoatchilik bilan hamkorlik darajasi bilan chambarchas bog‘liq. Aholining turli guruhlari bilan ishlashda psixologik diagnostika, motivatsion yondashuvlar, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlaridan foydalanish huquqbuzarliklarning oldini olishda ancha muhim natija beradi. Xulosa qilib aytganda, fuqarolar profilaktikasini takomillashtirish jarayonida ijtimoiy-psixologik jihatlarni chuqur tahlil qilish, ularga asoslangan metodlarni keng joriy etish va profilaktika subyektlarining psixologik tayyorgarligini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Bu yondashuv nafaqat huquqbuzarliklarning kamayishiga, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlik, o‘zaro ishonch va faollikning ortishiga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 16-iyuldagi PQ–5198-son Qarori “Prokuratura organlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi tomonidan tasdiqlangan “Huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘yicha kompleks dastur”, Toshkent, 2022-yil.
3. Jo‘rayev, B. Prokuror nazoratining huquqiy asoslari va uning zamonaviy yo‘nalishlari. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2020.
4. Sayfutdinov, R. Huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini takomillashtirishda prokuratura organlarining o‘rni. – “Huquq va burch” jurnali, №4, 2021.